

dr hab. Mariusz Lipowski, prof. AWFis
Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu w Gdańsku

Recenzja rozprawy doktorskiej:

MOTYWACJA MŁODZIEŻY DO AKTYWNOŚCI FIZYCZNEJ W ŚWIETLE TEORII SAMO-DETERMINACJI

kandydatka do stopnia doktora: **mgr Anna Gniezińska**

promotor: **dr hab. Krzysztof Sas-Nowosielski, prof. AWF Katowice**

Otrzymana do recenzji dysertacja jest ciekawym studium na temat poszukiwania związku między konstruktami teorii samo-determinacji, a postawami wobec wychowania fizycznego, postawami wobec aktywności fizycznej w czasie wolnym oraz aktywnością fizyczną młodzieży licealnej w czasie wolnym. Interesująco analizowana jest aktywność fizyczna młodzieży i jej uwarunkowania, a także motywacja w ujęciu teorii samo-determinacji. Rozprawa jest udanym przyczynkiem do szerszych rozważań na temat miejsca wychowania fizycznego w kulturze fizycznej. Odbieram tę lekturę jako ciekawą analizę, która może być polecana każdej osobie interesującej się motywacją, czy motywami do podejmowania aktywności fizycznej przez młodzież. Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska jest interesującym i zarazem twórczym pomysłem badawczym. Ustosunkuję się zatem do poszczególnych części pracy, a z obowiązku recenzenta nakreślę swoje uwagi krytyczne. Mam nadzieję, że krytyka ta przyczyni się do udoskonalenia warsztatu badawczego Doktorantki.

Praca liczy 135 stron i ma dość ciekawą strukturę – rozpoczyna ją *Streszczenie* w języku polskim i angielskim, a po spisie treści czytelnikowi ukazuje się *Wstęp* i kolejno rozdziały: *1. Teoretyczne podstawy badań własnych*, *2. Założenia metodologiczne badań własnych*, *3. Wyniki*, *4. Dyskusja*, *5. Wnioski*. Na końcu pracy autorka zamieszcza *Bibliografię*, *Spis rycin*, *Spis tabel* i *Aneksy*. Taka struktura pracy jest nie do końca typowa dla prac doktorskich, jednak tworzy spójną całość.

Zacznę od tytułu. Z całą pewnością mogę stwierdzić, że odpowiada treściom zawartym w dysertacji; jest stylistycznie oraz metodologicznie prawidłowy i daje potencjalnemu czytelnikowi wskazówkę, co do obszaru eksploracji naukowej. Wzbudza też zainteresowanie u potencjalnego czytelnika.

We *Wstępie* Doktorantka podkreśla niewielką liczbę badań prowadzonych w naszym kraju w oparciu o teorię samo-determinacji, zwłaszcza w kontekście wychowania fizycznego. To, jak podaje, skłoniło Autorkę do szerszego zainteresowania się tą problematyką. Podkreśla

też, że badania prowadzone w ramach tego modelu mogą pomóc lepiej zrozumieć wartość predyktywną jego założeń, ale także nieść ze sobą praktyczne implikacje, podnosząc skuteczność oddziaływań wychowawczych w wychowaniu fizycznym.

Rozdział pierwszy, o tytule *Teoretyczne podstawy badań własnych*, to w pierwszej kolejności analiza uwarunkowań aktywności fizycznej młodzieży. Tu doktorantka opisuje determinanty aktywności fizycznej, za główne uznając takie, jak czynniki demograficzne i biologiczne, czynniki psychologiczne, poznawcze i emocjonalne, umiejętności i atrybuty behawioralne, czynniki społeczne i kulturowe, czynniki związane ze środowiskiem fizycznym, cechy aktywności fizycznej. Sporo też miejsca poświęca na umiejscowienie wychowania fizycznego w kulturze fizycznej. Osobno traktuje w podrozdziale cele wychowania fizycznego, sięgając, moim zdaniem do dość klasycznych koncepcji. Ubogie jest zaś wprowadzenie czytelnika do motywacji w ujęciu teorii samo-determinacji. Temat można wzbogacić motywacyjną funkcję celu aktywności fizycznej i sięgnąć po więcej prac badaczy polskich i zagranicznych. W końcu to główne zagadnienie rozprawy doktorskiej. Nie w ilości jednak (zaledwie 19 stron), a w jakości Doktorantka ma zaprezentować swoje umiejętności zgłębiania literatury przedmiotu. Sądzę, że zabieg ten jest prawie udany.

Po tym wprowadzeniu teoretycznym, mgr Anna Gniezińska przechodzi do warstwy metodologicznej pracy. Jako *Cel badań* przyjmuje „określenie związku między konstruktami teorii samo-determinacji, a postawami wobec wychowania fizycznego, postawami wobec aktywności fizycznej w czasie wolnym, a aktywnością fizyczną młodzieży licealnej w czasie wolnym” (s. 42). Zastanawia mnie, czy tak postawiony cel możliwy jest do realizacji? Sądzę, że zbyt skomplikowana konstrukcja semantyczna tego celu powinna być uproszczona. Natomiast słowa „cel pracy” zamienilbym na *Problem badawczy*, a także szczegółowo opisałbym krok po kroku, jak doktoranta dojrzywała do postawienia problemu badawczego, jakie były jej inspiracje oraz jak, poprzez swoje badania, zamierza spełnić wymóg ustawy: „przedmiotem rozprawy doktorskiej jest oryginalne rozwiązanie problemu naukowego [...] (art. 187, ust. 2, Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*).

Nie mam jednak wątpliwości, że cel jest osadzony dobrze metodologicznie. Spodziewałem się jednak poprzedzającej podbudowy teoretycznej modelu badawczego. Ewentualnie, można by założony proces badawczy osadzić w jakimś nurcie, czy koncepcji. Tego również brakowało podczas czytania wprowadzenia – dla przykładu dlaczego Doktorantka wybrała taki konstrukt samo-determinacji?

Dalej doktorantka zadaje pięć pytań badawczych, zaś postawiła tylko trzy hipotezy. Moim zdaniem struktura tego fragmentu pracy byłaby dużo bardziej przejrzysta, gdyby

spróbować takiej konstrukcji: pytanie – uzasadnienie – hipoteza, i tak kolejne pytania i hipotezy. Brakuje mi też ujęcia modelowego, czy choćby schematu, który uzmysłowilby, które zmienne Doktorantka traktuje jako wyjaśniane, a które jako wyjaśniające. Warto też pokusić się o takie sformułowanie hipotez, by miały charakter kierunkowy. Dla przykładu, hipoteza trzecia o treści „Profile motywacyjne młodzieży wyłonione na podstawie nasilenia poszczególnych stanów regulacyjnych wykazują związek z postawami młodzieży wobec wychowania fizycznego, postawami wobec aktywności fizycznej oraz aktywnością fizyczną „w czasie wolnym” (s. 43) jest trudna, moim zdaniem, do zweryfikowania. Po pierwsze w odniesieniu do pojęcia „profile motywacyjne”, po drugie zaś twierdzenie, że „wykazują związek z postawami” nie wnosi, czy jest to związek przyczynowo-skutkowy, a także czy dodatni, czy może ujemny.

Kolejny rozdział to *Material i metody*. To rozdział, dzięki któremu można pozytywnie ocenić wartość przeprowadzonych badań. Doktorantka przeprowadziła badania na grupie 457 uczniów z sześciu katowickich liceów ogólnokształcących. Podaje, iż osoby płci żeńskiej stanowiły 60,39% ($n = 276$), natomiast płci męskiej 39,61% ($n = 181$). Doktorantka pisze, że „Zgodnie z zasadami etycznymi badań w naukach humanistycznych, respondentów zapewniono, iż ich udział jest całkowicie dobrowolny i anonimowy, a zatem ich tożsamość na żadnym etapie nie będzie identyfikowana” – zastanawia mnie, czy Doktorantka pytała również o utożsamianie się z daną płcią psychologiczną, czyli bardziej o rodzaj (*gender*), skoro o „naukach humanistycznych” pisze? Jestem przekonany, że część osób badanych wybrałoby „nie chcę odpowiadać” przy drugim pytaniu z kwestionariusza (s. 129), czy wręcz utożsamiła się z innym rodzajem (nie „płcią”) niż w podanych odpowiedziach. Nie będę się zagłębiał w ten temat, bo nie jest to przedmiot rozprawy, ale w przyszłych badaniach warto, by Doktorantka brała pod uwagę również aspekt płci psychologicznej, hormonalnej, społecznej, somatycznej, metabolicznej itd.

W badaniach mgr Anna Gniezińska zastosowała kilka narzędzi badawczych:

- Behavioural Regulation in Exercise Questionnaire (BREQ) autorstwa Mullana i wsp. (1997) oraz Marklanda i Tobina (2004) w opracowaniu International Database for Research and Educational Support,
- Skala Zaspokojenie Podstawowych Potrzeb Psychologicznych w Wychowaniu Fizycznym (Basic Psychological Needs in Physical Education Scale; BPN-PE),

- Skale postaw wobec wychowania fizycznego oraz wobec aktywności fizycznej w czasie wolnym skonstruowane zgodnie z propozycją Ajzena (1988, 2001, 2002) przy pomocy siedmiostopniowej skali dyferencjału semantycznego,
- Podskala aktywności rekreacyjnej Międzynarodowego Kwestionariusza Aktywności Fizycznej - International Physical Activity Questionnaire (IPAQ) w polskiej wersji opracowanej przez Biernat i Stupnickiego (2004).

Narzędzia są rzetelnie dobrane i mają dobrą wartość diagnostyczną. Ich opis nie budzi wątpliwości; Doktorantka dokonuje tego w sposób jak najpełniej prawidłowy i skrupulatny, choć warto by dodać szersze uzasadnienie dotyczące wyboru konkretnych narzędzi. Również skrupulatnie opisane są wybrane metody statystyczne – dzięki nim czytelnik nabiera przekonania o wartościowych analizach wyników. Jest to niezwykle dobrze przygotowana część rozprawy, za którą należy Doktorantkę pochwalić.

Kolejny, bardzo obszerny fragment, nosi tytuł *Wyniki*. Na 27 stronach czytelnik może znaleźć wiele szczegółowych danych i ciekawych analiz. W szczególności interesujące są dociekania dotyczące teorii samo-determinacji w odniesieniu do postaw i aktywności fizycznej młodzieży i krok dalej weryfikacja zmiennych do budowy modelu ścieżkowego. Wyniki badań, są przedstawione w sposób prawidłowy. Dzięki ich ilustracji w formie wykresów i tabel przekaz jest czytelny i dobry w odbiorze.

Na stronie 77 rozpoczyna się dyskusja. W tym rozdziale, Doktorantka prowadzi prawdziwą polemikę, gdzie swoje wyniki porównuje do wyników opublikowanych w pracach innych autorów. Dyskusja, zawarta na 12 stronach, jest dojrzała i świadczy o dobrej znajomości tematu, a także wiedzy interdyscyplinarnej. Tu również, jak w poprzednim rozdziale, dobrze ułożona jest struktura, a Doktorantka prowadzi wywód zgodnie z przedstawianymi wcześniej wynikami. Mgr Anna Gniezińska daje dowód swojej dojrzałości naukowej, gdyż potrafi krytycznie odnieść się do analizowanej literatury w kontekście badań własnych. Dowodzi też swojej wiedzy praktycznej, gdyż formułuje wiele spostrzeżeń natury utylitarnej.

Rozdział piąty to *Wnioski*. Choć tytuł sugeruje, że Doktorantka odniesie się do całości pracy, to główna treść to powtórzenie wyników. Podaje zatem 11 wniosków, które tylko częściowo są prawdziwymi wnioskami, bo (dla przykładu) zapis „W porównaniu z dziewczętami, chłopcy osiągnęli wyższy poziom motywacji wewnętrznej.” (s. 89) nie jest wnioskiem, a jedynie opisaniem uzyskanego wyniku. To, moim zdaniem, najslabsza część rozprawy.

To czego mi brakuje w pracy, to podsumowanie całości rozważań – zarówno teoretycznych, jak i praktycznych. Można by też pokusić się o przedstawienie perspektyw

dalszych badań, czy osobistej refleksji dotyczącej realizacji projektu badawczego. Nie znajduje też „samokrytyki” – mam tu na myśli opisanie ograniczeń w przedstawianych badaniach. Zamiast tego, oczom czytelnika ukazuje się *Bibliografia*, która jest dobrze dobranym spisem 362 publikacji. Objętościowo jest imponująca i świadczy o solidnym zgłębieniu tematyki. Doktorantka powołuje się w na wszystkie pozycje piśmiennictwa w pracy, a zapis jest ujednolicony – przygotowanie nie budzi zastrzeżeń.

Podsumowując recenzję, mogę stwierdzić, że mgr Anna Gniezińska daje dowód swojej dojrzałości naukowej, gdyż potrafi krytycznie odnieść się do analizowanej literatury w kontekście własnych poszukiwań badawczych.

Reasumując stwierdzam, że przedłożona mi do recenzji dysertacja, której autorem jest mgr Anna Gniezińska, o tytule *Motywacja młodzieży do aktywności fizycznej w świetle teorii samo-determinacji*, napisana pod kierunkiem dra hab. Krzysztofa Sas-Nowosielskiego, prof. AWF Katowice, spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim w myśl art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, a więc prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu, w dyscyplinie nauk o kulturze fizycznej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Wnioskuje zatem o dopuszczenie kandydatki do stopnia doktora do dalszych etapów postępowania.

